

تأثیر پذیری فرش نواحی ایران از معماری و جغرافیای بومی

محمد رسولی

دانش آموخته دکترا فرهنگ و ارتباطات

چکیده:

فرش دستباف ایرانی هنری بی‌بدیل و میراثی ماندگار است که درجای جای سرزمین ایران توسط زنان و مردان ایرانی بافته و پرداخته می‌شود. بافنده ایرانی همواره در تلاش بوده تا احساسات و تعلقات خاطر خود را در دار قالی مانند بوم نقاشی به تصویر بکشد. در این بین به نظر می‌رسد که نقشی که هنرمند ایرانی به دار قالی می‌زند برگرفته از تاثیرات محیطی و معماری زندگی او می‌باشد. با بررسی انواع نقش‌ها میتوان دریافت که نقش و نگار قالی‌ها چه رمز و رازهایی را در دل خود جا داده است. پژوهشگر به دنبال کشف رمز برخی از ابهامات فرش، تاثیر اقلیم و معماری بر فرش دستباف ایرانی را بررسی نموده. با جمع‌آوری اطلاعات مربوط به ۴ اقلیم اصلی ایران و مشخص نمودن ویژگی‌های معماری آن مناطق نسبت به واکاوی فرش‌های بافته شده در چند شهر مطرح در این اقلیم‌ها پرداخت. در این تحقیق، سعی بر آن است تا با گردآوری اسنادی و کتابخانه‌ای به تحلیل و توصیف موضوع اقدام نمود. پژوهشگر در نهایت از طریق مقایسه داده‌های بدست آمده به این نتیجه رسید که اقلیم و معماری در برخی متغیرهای اصلی فرش از جمله انتخاب لیاف، رنگ و نقش تاثیراتی دارد. اما علی‌رغم بدست آوردن مشابهت‌هایی میان معماری و فرش، نمی‌توان صراحتاً این شباهت‌ها را تاثیر عمیق اقلیم و معماری بر فرش دانست. لذا نیاز است که موضوع در سایر حوزه‌ها از جمله مردم‌شناسی نواحی و جامعه‌شناسی و ارتباط آن با فرش دستباف نیز بررسی گردد.

کلیدواژه‌ها: فرش، اقلیم، معماری

مقدمه:

از دیرباز تک‌رنگی طبیعت کویر در پوشاک و معماری شهری و ساختمان‌ها و بناهای مردمان ساکن در حاشیه کویر تاثیر گذاشته است بطوریکه در مقایسه با مردمان شمال ایران که در معرض رطوبت و باران فراوان و هزار رنگی طبیعت هستند و تاثیر آنرا در نوع پوشش و معماری ابنیه آنها می‌توان دریافت نمود، کاملاً متفاوت می‌باشند (احمدی، محمودی کهنه رودپشت، ۱۳۹۶). آرتور اوفام پوپ^۱ معتقد است که طرح‌های روی فرش را در تزیینات معماری هم می‌توان یافت (خمسه، ۱۳۸۴: ۱۰). به نظر می‌رسد که عناصر تشکیل‌دهنده طبیعت و شرایط اقلیمی می‌تواند در فرهنگ، سبک زندگی و کسب و کار مردمان مناطق تاثیر قابل ملاحظه‌ای بگذارد. به عبارتی اقلیم و شرایط آب و هوایی در شکل‌گیری فرهنگ و تمدن و هنر و حتی ادیان و آیین‌های یک ملت تاثیر بسزایی دارد (دریایی، ۱۳۹۴: ۵). بسیاری از محققان و کارشناسان خبره فرش بر این باورند که طرح و آمیختگی رنگ که روی دار قالی بر فرش نقش می‌بندد، برگرفته از شرایط روحی و روانی بافنده‌ای است که حال و هوای خود را از شرایط اقلیمی و محیط پیرامونی دریافت می‌نماید. چه بسا همه عناصر طبیعی مانند آب، خاک، سرما، گرما، خورشید و ماه و حتی جنگ‌ها، هجوم پیاپی دشمنان سرزمینی، فرار، مهاجرت، یکجانشینی و کوچ‌های فصلی که خلق و خوی مردمان را نیز تغییر می‌دهد و از یکدیگر متفاوت می‌کند، در طرح و نقش قالی دستباف ایرانی منعکس گردد (چیت‌سازیان، ۱۳۸۸: ۱۶). لذا مطالعه در حوزه شناخت فرش از منظر اقلیم و معماری می‌تواند در کشف راز و رمزهای فرش اثربخش باشد (میثاقی و زرین‌قلم، ۱۳۹۴). در این تحقیق پژوهشگر بر آن است که تاثیرات اقلیمی و معماری بومی مناطق مختلف ایران را به عنوان دو پارامتر متمایز کننده، در تنوع فرش نواحی مختلف ایران بررسی

¹ Arthur Ughan Pope